

Afganisztán: megjegyzések egy újabb kudarc kapcsán

A körülmények változtak, amióta az USA megkezdte a kivonulást Afganisztánból, és a helyzet továbbra is képlékeny. Új meglátásokra van szükség. A korábbi külügyminiszter, Colin Powell „váza-szabálya” most is érvényes: ha eltörted, te fizetsz – bár ez a „váza” persze bármikor eldobható. A „birodalmak temetőjeként” ismert Afganisztánban – amit a történelem során nagyon nehéz volt kormányozni és még nehezebb volt elfoglalni – éppen ez történt. Az Egyesült Államok 2011. szeptember 11-e után beküldött egy osztagot Oszáma bin Ládén elfogására, és aztán, mint a vacsoravendég, ottmaradt 20 évig; pont elég ideig ahhoz, hogy újra meg újra belobbantsa a soha véget nem érő polgárháborút, beágyazza saját megbízottait és hagyja az országot lerohadni. Persze történt hasonló már korábban is, Vietnámban, Irakban és Szíriában. Ezeken a helyeken is jöttünk, romboltunk, *veszítettünk*, majd elmentünk, bár a biztonság kedvéért még mindig benne vagyunk pár távozás utáni dróntámadásban és bombázásban. Mire George W. Bush elnök bejelentette, hogy „teljesítettük a küldetést” Irakban, az ország népességének durván egynegyede meghalt, megsebesült vagy hontalan lett, vagy elhagyta az országot. Az iraki infrastruktúra romokban volt, az ökológiai pusztítás ma is felmérhetetlen. Igen különös „csoda”, hogy Bush és neokonzervatív csatlósai elkerülték a felelősségre vonást a Nemzetközi Büntetőbíróságon emberiségellenes bűncselekményekért.

Miután 1989-ben elkergették Afganisztánból a szovjet megszállókat, a különböző etnikai kisebbségek laza koalíciója egymás ellen fordult, és 1994-ben a tálibok töltötték be az így keletkezett hatalmi vákuumot. Most, évtizedekkel később, az Egyesült Államok vonul ki. Káosz van a reptereken, ezek reményei foszlanak szét. Ám ahogyan korábban is, a polgárok most is alkalmazkodnak majd. A tálib rezsim még talán az általános amnesztiára vonatkozó ígérletét is megtartja, és egy „inkluzív” iszlám társadalmat teremt. Ez a forgatókönyv persze ellentmondana

annak a szélsőséges ideológiának, ami a tálibokat az évek során inspirálta. Nehéz elképzelni, hogy a vallási szélsőségesek baráti jobbot nyújtanának a „másiknak” – tekintetbe véve a Horászán tartomány Iszlám Állama és az al-Káida jelentette hatalmas fenyegetést, nem is beszélve a Sigmund Freud által „az apró különbségek nárcizmusának” nevezett jelenség egyre intenzívebbé válásának következményeiről.

Az afgán népet újabb polgárháború fenyegeti, amely minimumra fogja csökkenteni az esélyt a pluralizmusra és a nők jogainak elismerésére. A körülmények aztán majd jogalapot teremtenek a tálibok általi belső elnyomáshoz, és ha a terror egyszer elszabadul, nem lehet csak úgy leállítani, mintha elzárnánk egy csapatot. Az Egyesült Államoknak nem sok mondanivalója van ilyen esetekre – *ezt jelenti az, hogy veszítettünk*. A szeptember 11-i terrortámadások után fellépő sürgető bosszúvágy vitte bele az Egyesült Államokat az afganisztáni ingoványba. A háború már akkor elveszett, amikor az Oszáma bin Láden elfogására tett sikertelen kísérletek nyomán kialakult érzelmi reakciók a teljes lerohanást sürgették. Az Egyesült Államok hadurak és vezető nélküli törzsek tálibellenes, szétforgácsolódott koalíciójától vette át az irányítást. Az amerikai csapatok büszkén foglalták el Kabult és Kandahar ősi városát. Vidéken azonban nem volt támogatottságuk, és a katonai vezetés csak rontott a helyzeten azzal, hogy az afgán szárazföldi erőket bombázásokkal segítették, és így hatalmas pusztítást végeztek a civil lakosság körében. És ami még rosszabb: képtelenség volt bármit kezdeni az afgán államba mélyen beágyazott korrupcióval és a drogereskedelemmel.

Az Egyesült Államok sosem kommunikálta koherens módon saját stratégiai céljait, és a szétcsúszó küldetés [„mission creep”] súlyos betegségétől szenvedett. Ez a kórkép a célok észrevétlen és fokozatos átalakulását, és az ezek támogatottságát biztosítani hivatott, folyton változó érvelést foglalja magában. Az a látszólag egyszerű terv, hogy elfogják Oszáma bin Ládent, gyorsan kicsúszott az amerikaiak kezéből. Nem sokkal később az Egyesült Államok már katonai segítséget nyújtott a bin Ládent rejtegetők – vagyis a tálibok – ellenségeinek. A hadurak közötti konfliktus oda vezetett, hogy az Egyesült Államok egy nevétséges rezsimet támogatott, és végül azonosult az azt megtestesítő megbízott vezetőkkel. Így az, ami korábban polgárháborúnak tűnt, Amerika háborúja lett. Ez növelte a félelmet a kudarcról és egyben csökkentette a kilépés tervének sürgető szükségességét.

Se idekint, se odabent – az Egyesült Államok hezitált. Akárcsak a Disznó-öböl, Vietnám, Irak és Szíria esetében, a megválasztott civil

kormányzatot itt is folyamatosan félrevezette egy becstelen, csak a saját érdekeit néző, és állítólag apolitikus katonai vezetés. A győzelem illúzióját ünnepelték, minden költségvetésnél még több támogatást követelve, miközben az elkerülhetetlen vereségről szóló cinikus híresztelések privát csatornákon terjedtek. Minden költségvetési vitán előkerültek a megnövelt támogatást indokló hamis érvelések. A pénzsóvársághoz tudatlanság, a tudatlansághoz pedig arrogancia párosult. Az amerikai döntéshozók folyamatosan alábecsülték ellenségeik diplomáciai és katonai képességeit, talán mert ennyire csekély volt a szakértelmük a régió komplex politikai csatározásait és az ezekben részt vevő feleket illetően.

Az Egyesült Államok afganisztáni bevonulásakor 60 országgal állt névleg szövetségben, és az Egyesült Nemzetek Szervezete támogatását élvezte, ami önvédelem címszó alatt legitimálta az Oszáma bin Ládén elfogására tett kísérleteket. A dolog itt persze nem állt meg. Az utóbbi 20 évben – 2011-es csúcscsal – 100 ezer katona volt Afganisztánban. 2017-re 15 ezren maradtak, és miután az Egyesült Államok szívélyesen bejelentette, hogy kivonul 2021. szeptember 11-én, egy sem maradt ott. Vagyis dehogynem, 2500 katona jött még pluszban. Bedobjuk a törölközőt, vagy emeljük a tétet? 2021. augusztus 14-én még 1000-en jöttek, illetve még 4000-en készen álltak az indulásra. Kit érdekel? A lényeg, hogy úgy *döntöttünk*, hogy kivonulunk – vagy nem.

Tekintve az amerikai politika polarizáltságát és a kérészéletű lelkesedést, mindez változhat. Ki tudja? Az afelett érzett „sokk”, hogy a tálibok előnyt kovácsoltak az amerikai visszavonulásból ahelyett, hogy az ellenségeiknek kedvezve megálltak volna, vagy hazug, vagy bűnösen naiv. A tálibok győztek volna, akár ha Donald Trump elnök ígéretével összhangban 2021. május 1-jén, akár ma, akár holnap vonulnak ki a csapatok. Képmutatás Bident okolni amiatt, hogy *túl korán* vonult ki. Az amerikai csapatok kivonulását talán lehetett volna finomabban is intézni, de így is, úgy is a győztes hagyja ott végül a lábnyomát.

Mert az Egyesült Államok *elveszítette* a háborút! Mégis mit képzeltek ezek a döntéshozók? Van egy fontos amerikai tulajdonság: *nem szeretünk veszíteni!* Emlékezzünk: Donald Trump nem a fehér felsőbbrendűséget hirdető fröcsögéssel kezdte a 2015-ös elnöki kampányt, hanem azzal a költői kérdéssel, hogy „mikor nyertünk *mi* meg utoljára bármit is?” Négy elnök hosszabbította meg az USA afganisztáni tartózkodását vagy hezitált a kivonulással kapcsolatban, részben mert egyikük sem akarta vállalni a felelősséget, hogy ő lesz

az *első* főparancsnok, aki elveszít egy háborút. Nem számít, hogy „mi” már elveszítettük a vietnámi vagy az iraki háborút – „mi” képtelenek voltunk ezt belátni.

Szeptember 11-e után az iszlamofóbia járványként söpört végig az Egyesült Államokon. Felháborodott polgárok kérték számon a kormányon, hogy „csináljon valamit”, miközben a „freedom fries”-nak átkeresztelt sültkrumplit majszolták. Döntések születtek. De a dolgok változtak, még ha lassan is. A Brookings 2021. március 19-ei jelentése szerint az amerikaiak 60%-a támogatta a kivonulást (határidő megadása nélkül), míg 20% ellenezte. Biden számára bölcs politikai döntésnek tűnt a csapatok kivonása, legalábbis kezdetben. A média elégedetlenséget szított az eredményekkel kapcsolatban, és a támogatók és ellenzők most fele-fele arányban oszlanak meg. A jobboldalon sokan dühösek voltak, és árulást kiáltottak, míg a baloldaliakat a manipuláció érzése és a büntudat gyötörte. Biden elnök népszerűsége mélyrepülésbe kezdett a közvélemény-kutatások szerint, és ez, akár igazságos, akár nem, befolyásolhatja a 2022-es időközi választásokat.

Biden hatalmas káoszt örökölt. Igen, eredetileg ő is támogatta a támadást Afganisztán és Irak ellen, mielőtt Obama alelnökeként kicsit megszelídült volna. Mégis, az elnök döntése az afganisztáni kivonulásról bátor – és szükséges – szembefordulás volt az addigiakkal. Aztán jött, hogy „rossz fényt vet ránk ez az egész”, és az 1975-ös saigoni helyzetre emlékeztető jelenetek. A média folyamatosan sugározta a kabuli repülőtéren látott szörnyű képsorokat, újra és újra. De az elnök tartotta az irányt. 2021. augusztus közepe óta több mint 100 ezer embert evakuáltak; menekülők százait szállító repülőgépek hagyták el 45 percenként Kabult, és több mint 16 ezer ember repült el egyetlen nap alatt.

Talán túlzás volna azt állítani, hogy „a küldetést teljesítettük”, de Biden betartotta azt az ígéretét, hogy a csapatok szeptember 1-ig elhagyják az országot. A kabuli reptéren végrehajtott terrorakciók egy tucatnyi, szolgálatot teljesítő amerikai életét követelték, és az amerikaiak nem minden támogatója fog megmenekülni. De hát mi mást várunk, amikor elveszítettünk egy háborút, és nem az Egyesült Államok diktál? Eközben a tömegmédia az „emberi” tragédiákra fókuszál a nagyobb nézőszám érdekében, míg a republikánus kritikusok (mint mindig) azt mondják, amit a szavazók hallani akarnak. Donald Trump elnök siránkozott, hogy „terroristák” ezrei fognak az Egyesült Államok területére lépni, miközben lelkes támogatóinak egy része lemondásra szólította fel Bident, amiért az nem tette lehetővé, hogy

mindenki elmeneküljön Afganisztánból. A világ nemsokára meggyőződhet róla, hogy a republikánus vezetés állítólagos humanitárius aggodalmai vajon átfordulnak-e a tőlük megszokott idegengyűlöletbe.

A republikánusok talán megtanulnak együtt élni az ellentmondással. Miért ne? Megtették ezt már korábban is, és ami a visszavonulást illeti, nem tudtak felmutatni alternatív stratégiai javaslatot. Trump saját kontár békeszerződése semmi értelmeset nem mondott az emberi jogokról, az evakuáltakról vagy a nők státuszáról. Az, hogy a korábbi elnök most lemondásra szólítja fel Bident az áldozatok cserbenhagyása – és kormányzásra való képtelenség – miatt, olyan fokú pofátlanságról tanúskodik, ami még egy tankönyvbe illő beteges egoistától is figyelemre méltó. De ne aggódjunk, Európának is megvan a maga hasonzorú embere. Tony Blair, a korábbi brit miniszterelnök, Bush régi „ölebe”, „bárgyúnak” bélyegezte az USA afganisztáni stratégiáját, merthogy nem sikerült megvédeni 2001 eredményeit (!) – ez valami egészen elképesztő.

Biden elnök még nincs kint a vízből. A kijelentése, hogy az afgán hadsereg nem fog összeomlani, félresikerült jóslatnak bizonyult. A haderő az amerikai támogatástól függött, nem volt saját, egészséges vezetése. Készültek ugyan vízumok, de az ezzel kapcsolatos ügyintézés nem volt túl gyakorlatias, és kezdettől fogva túlságosan bürokratikus volt. Biden kezdhette volna azzal, hogy tárgyalásokat folytat egy koordinált nemzetközi válaszról a bevándorlók kérvényeivel kapcsolatban. Az elnök talán kap még egy esélyt, ha az ENSZ-hez fordul segítségért a háború utáni helyzettel kapcsolatos feladatok kapcsán – abban az Afganisztánban, ahol a helyi valuta értéktelen, a mezőgazdaságot aszály fenyegeti, valószínűsíthető az éhínség, és az ország romokban hever.

A táliboknak is szélsőséges riválisokkal kell szembenézniük mind a nemzet, mind egy nemzetközi vallási mozgalom feletti kontroll tekintetében: az al-Káidával és a horászáni Iszlám Állammal (ISIS-K). Mindegyik fél meg fog tenni minden tőle telhetőt, hogy lejárassa és veszélybe sodorja a többi, mint ahogyan ez az ISIS-K által elkövetett öngyilkos bombamerényletek esetében történt a kabuli reptéren, amelyek mind az Egyesült Államokat, mind a tálibokat kedvezőtlen fényben tüntették fel, és arra kényszerítették Biden elnököt, hogy dróntámadásokat rendeljen el az állásaik ellen. Ez több kérdést is felvet a jövőre nézve. Az Egyesült Államok vagy veszélyes és képlékeny nemzetközi és helyi szövetségekbe bonyolódik az éppen aktuális helyzet stabilitása érdekében; vagy visszalép a konfliktusból, a kudarcból,

ami egy újabb polgárháború lehetőségét vetíti előre; vagy katonai erővel válaszol az új provokációkra és így újabb ingoványba sodródik.

Az amerikai hadsereg mindig akar még egy esélyt, és rendszerint meg is kapja. Milyen régi már ez a lemez! Maradhatott volna Afganisztánban az Egyesült Államok? Elméletileg igen. De már 20 éve húzódott ez a konfliktus, és az ország naponta 300 millió dollárt költött egy korrupt és eredménytelen hadúr-állam fenntartására, ami valójában az afgánoknak csak egy kis töredékét képviselte. Ezen kívül az Egyesült Államok most 4 billiót költ az infrastrukturális helyreállításokra és további 2,5 billiót a Covid-segélyekre. 6200 amerikai katonát és dolgozót öltek meg, 20 ezer megsebesült, és a 2 billió dollár, amit kezdetben a háborús célokra hitelként felvettek, a Forbes (2021. augusztus 16-ai) becslése szerint 2050-re 6,5 billió adósságra nőhet. És ezzel még nem is vettük számításba, hogy a „mi” veszteségeink meg sem közelítik az afgánokét: 69 ezer katona és rendőr és 48 ezer civil halt meg, 200 ezren sebesültek meg, és több tízezerre rúg a belföldön otthontalanná vált emberek száma.

Az amerikai katonai és hírszerzési szervek sosem értették meg teljesen a tálibok tömegtámogatottságát. Szemben a Boko Harammal, az al-Shabbabbal, az al-Káidával és más szélsőséges szervezetekkel, a tálibok nem pár száz fanatikusból állnak, akik teljesen elszakadtak az afgán társadalom többi részétől. Éppen ellenkezőleg: a tálibok valószínűleg a többségét képviselték azoknak, akik a mezőgazdasággal foglalkozó közösségek tagjaiként határozták meg magukat és azonosultak a törzsi hagyományokkal és az ősi vallási hiedelmekkel. Érdeemes megjegyeznünk, hogy Afganisztán háromnegyede falusias jellegű, és a hagyományos életforma éppen a nyugati hitetlenek és a globalizáló modernitás miatt kerül egyre inkább veszélybe. Minél nagyobb az észlelt fenyegetés, annál szélsőségesebb lesz a válaszreakció.

Afganisztán visszasüllyedt oda, ahol az Egyesült Államok bevonulása előtt volt, vagy még rosszabb helyzetbe. Az Egyesült Államok nem jutott geopolitikai előnyökhöz. A nemzet érdekét nem szolgálta mindez. Az emberi jogok továbbra is veszélyben vannak, az anyagi áldozatok messze felülmúlják az esetleges hasznot. Az amerikai közvélemény vajon meg fogja érteni a valóságot, amely a felszálló repülőgépekre felugráló, háztetőkön kétségbeesetten a megmentésükre váró, az utakon összezsúfolódó, a nők közelgő elnyomásától rettegő és a saria törvénykezés bevezetése miatt aggódó afgánokról szóló videók mögött rejlik? Nem, hacsak az amerikai állampolgárok nem vallják be maguknak, hogy a tálibok *megnyerték a háborút*.

A fősodró média két álláspont között a senkiföldjén találta magát, miközben utólag okoskodó tábornokok ágálnak felháborodottan mindenki más ostobasága ellen, és azon töprengenek, az Egyesült Államoknak vajon maradnia kellett volna-e. A republikánusok már váltig állítják, hogy a *valódi* vereség *nem* Bush szerencsétlenül kitervelt eredeti inváziója miatt következett be, hanem mert Biden szerintük képtelen volt megfelelően levezényelni a kivonulást. A kérdés: vannak megfelelő és tisztességes irányelvek, amiket az Egyesült Államok követhet? A régióbeli megítélésén segítene, ha hátrább lépne és új módon – pl. az 1948/49-es berlini blokád idején fenntartott léghíd-hoz hasonlóan, ami sikeresen juttatott el élelmiszert és ellátmányt a veszélyeztetett lakosságnak, vagy az afgán népnek építendő kórházak és iskolák formájában – nyújtana humanitárius segítséget. Oroszszágra és Kínára, valamint az elismert mérsékelt imámok és az Arab Liga segítségére fókuszálva Biden elnök és egy nemzetközi csapat akár abba a kétségtelenül vakmerő kísérletbe is belefoghat, hogy a tálibokat megpróbálja a nemzetközi közösségbe integrálni.

Az Egyesült Államok nem fordíthat hátat mindannak, ami Afganisztánban történt. Egy kevés alázat szintén nem ártana. A „mi” eredeti céljainkat nem értük el, és nem is érhetjük el a jövőben. Az amerikai döntéshozóknak szembe kell nézniük a ténnyel, hogy már nem diktálhatják, mi történjen, és nem ringathatják magukat abba az illúzióba, hogy a táliboknak valaha létezett vagy most létezhet egy élhetőbb, demokratikus alternatívája. Az Egyesült Államok számára a legfontosabb, hogy a polgárai megértsék: a győzelem nem azért bizonyult lehetetlennel, mert néhány liberális „békegalamb” „hátfaszúrta” az akciót. A 2022-es időközi választások közeledtével újra ott lesz a követelés, hogy az Egyesült Államok „csináljon valamit”. Megint? Komolyan? Nem tarthatnánk egy lélegzetvételenyi szünetet? A tendenciák változhatnak, és az Egyesült Államoknak nyitottnak kell maradnia a változás lehetőségére. Mindenesetre itt az ideje lapozni, és – akármilyen lesz is – belekezdeni egy új fejezetbe, amelynek címe: *a tálibok visszatérnek*.

(Fordította: Lyublyanovics Kyra)